Nükleer Teknoloji ve Uluslararası İlişkiler

Dr. Necmi DAYDAY*

Giriş

1938'in sonunda uranyumun parçalanmasının keşfinden kısa bir süre sonra, bu keşfin olağanüstü ve korkunç sonuçlarını ilk olarak kavrayan Macar fizikçi Leo Sizlard, fransız meslekdaşı Fréderic Joliot'a şu satırları yazar: "Bir nötrondan fazlası serbest bırakılabildiğine göre zincirleme bir etkinin de yaratılması mümkündür. Bu bilgi, her halükarda, ama özellikle de bazı hükümetlerin elinde olursa, son derece tehlikeli bombaların yapımına yol açabilir". Sorun, günümüzde de bundan daha öz bir şekilde ifade edilemez.

Nükleer enerjinin korkuyla karışık bir hayranlık uyandıran gücü, ne yazık ki 1945'in ağustos ayında Japonya'ya atılan iki atom bombasıyla dünya kamu oyunun dikkatini çekti. Bu tarihten itibaren nükleer bombaya sahip olan ülke sayısını sınırlama girişimleri birbirini izledi. Bu girişimlerin sonucunda nükleer silaha sahip ülke sayısı ilk yıllarda düşünüldüğünün aksine yavaş bir hızla arttı. Öte yandan, ilk atom bombasından bu yana altmış yıldan fazla bir zaman geçmesine rağmen, nükleer silahların tamamen ortadan kaldırılması açısından pek büyük bir ilerleme kaydedilmedi.

Nükleer enerjinin bombalarla ortaya konan gücü, Dünya kamuoyunun sivil amaçlı nükleer enerji üretimine, nükleer silah yapımına yolaçacağı korkusuyla, ihtiyatla yaklaşmasına sebep olmuştur. Bundan dolayı nükleer santrallerin ve destekleyiçi tesislerin yapımı ve işletilmeleri, uluslararası antlaşmalar, ssözleşmeler ve bunlardan doğan çok sıkı kontrollara tabidir.

Nükleer silahlar ve ulusların güvenliğine yönelik çalışmalar

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Yasası, barış dönemini gerçekleştirmek üzere, barışı sürekli kılma mekanizmaları olarak düşünülen, geniş kapsamlı temeller atmış ve önlemler dizisi ortaya koymuştu.

1945 Temmuz'unda, daha henüz atom bombaları kullanılmamışken, ABD ve İngiltere çok büyük miktarda düşük tenörlü uranyum yataklarının varlığı

* Galatasaray Üniversitesi, Mühendislik ve Teknoloji Fakültesi, Öğretim Görevlisi, UAEA Nükleer Güvenlik Denetimleri Uzman Denetçisi (Emekli)

yerbilimciler tarafından bilinen İsveç'e, "uranyum ihracatının tamamen yasaklanmasını'' isteyerek, bir anlaşma teklif etmişlerdi. Buna göre ABD ve İngiltere, 30 yıl uzatma opsiyonuyla, 30 yıl boyunca İsveç'in tüm uranyum ihracatını satınalacaklardı. İsveç bu teklifi, yeni kurulan Birleşmiş Milletler'e atıfta bulunarak, eylül ayında reddetti. Bu teklifin, nükleer enerjinin gelecekteki kullanımın kontrol altında tutmanın ilk adımı olduğu açıktır. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden üç ay sonra, 15 Kasım 1945'de ABD, İngiltere ve Kanada Washington'da yaptıkları toplantıda, devasa nükleer gücün denetimi için etkin bir uluslararası sistem kuruluncaya kadar nükleer konularda gizlilik politikası uygulamaya karar verdiler. Aynı zamanda tüm dünyada elde edilen uranyumu almaya da karar verdiler. Böylece nükleer güç için gerekli, günümüzde yaygın olan iki şeyi, teknik bilginin ve uranyumun elde edilmesini önleyerek Nükleer Silahların Yayılmasını önlemek istiyorlardı.

Ocak 1946'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Londra'da ilk defa toplandığında ABD; İngiltere ve Rusya, Kanada, Fransa ve Çin ile birlikte bir "Birleşmiş Milletler Atom Enerji Komisyonu" kurulmasını önerdiler. Öneri kabul edildi ve Güvenlik Kurulu üyesi 11 ülke ile birlikte Kanada Komisyon'nu oluşturdular.

Komisyon'nun görevleri;

• Barışcıl amaçlara yönelik olmak üzere uluslar arasında temel bilimsel bilgi alışverişini yaygınlaştırmak,

• Atom enerjisinin kullanımının yalnızca barışcıl amaçlarla olmasını sağlayacak kadar gerekli kontrolları yapmak,

• Atom silahlarının ve kitle imha silahına dönüştürülebilecek silahların ülkelerin milli silah envanterlerinden yok edilmesi,

• Antlaşmalara uyan ülkeleri, antlaşmanın bozulmasından ve antlaşmaya yan çizilmesinden doğabilecek tehlikelerden korumak için etkin bir Nükleer Silahsızlanma sağlamak üzere denetimler ve başka metotlar kullanmak olarak belirlendi.

Mart 1946'da, ABD Dışişleri Bakanı'nın girişimiyle, sonradan ABD atom Enerji Komisyonu'nun ilk başkanı olacak olan David Lilienthal başkanlığında, ABD'nin Manhattan Projesi kod adıyla tanınan atom bombası yapma projesinin başında bulunmuş olan fizikçi Robert Oppenheimer ile üç sanayiciden oluşturulan bir komite kuruldu. Komite'ye "nükleer enerjinin barışcıl amaçlara yönelik geliştirilmesi ile nükleer silahların yokedilmesi" konusunu inceleyerek bir rapor hazırlamaları görevi verildi. Nükleer enerji teknik alanda nasıl bir devrim ise, inceleme sonucu ortaya konan rapor da politik alanda bir devrimdi.

Raporun, daha sonraları Başkan Carter'ın ve günümüzde UAEA Genel Direktörü El Baradei'in önerilerinde dile getirilen, ana fikri şudur;

"Atom çağında, nükleer silahları yasaklayan antlaşmalara, nükleer silahların yayılmasını önlemeye yönelik antlaşma ve sözleşmeler ile denetimlere dayanan hiçbir güvenlik sistemi tam başarılı olması olanaksızdır."

Raporda, nükler silahların yapımına ve geliştirilmesine yarayacak nükleer tesislerin, işletmelerin tek tek ülkeler yerine uluslararası bir kurum tarafından işletilmesi öneriliyordu. Böylece bir uluslararası kurum, tüm uluslar adına nükleer sanayi tesislerinin sahibi, işletmecisi olacak ve nükleer sanayinin geliştirilmesi için gerekli çalışmaları yapacakdı. Bu kurum aynı zamanda nükleer madenlerin ve yakıtın da sahibi olacak, nükleer sahada araştırmalar (hatta nükleer patlayıcılarla ilgili araştırmalar dahil) yapacak ve nükleer yakıt fabrikaları ve reaktörleri işletecekdi. Uluslararası denetciler, ülkelerin gizli nükleer çalışmalar yapıp yapmadığını kontrol edecekdi.

ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Dean Acheson taslak raporu destekleyerek, ABD delegesi Bernard Baruch tarafından, hemen hemen hiç bir değişikliğe uğramadan, 14 haziran 1946'da Birleşmiş Milletler Atom Enerji Komisyonu'nun ilk açılış oturumunda ABD Planı ("Baruch Planı" diye de anılır) olarak sunulmasını sağladı. Sunulan rapora, teklif edilen antlaşmaya ciddi şekilde aykırı harket eden bir ülkeye karşı süratle cezalandırılmaya gidilmesi için veto hakkının kaldırılması gerktiği şeklinde politik bir koşul eklenmişti.

Ülke temelinden Uluslararası temele geçiş adım adım olacak ve son safhada nükleer silahlar bu Kuruma teslim edilecekti. Sovyetler Birliği, Polanya'nın da desteğini alarak, daha başından bu plana karşı çıktı. Sovyet delegesi Andrei Gromyko, ilk adım olarak nükleer silahların kayıtsız şartsız yasaklanmasını isterken, uluslararası mal sahibi ve işletmeci fikrine, milli egemenliği kısıtlayıcı bularak şiddetle karşı çıkıyordu. Sovyetler için veto hakkından feragat etmek de söz konusu olamazdı. Uluslararası periyodik denetimler fikrini ise kabul edilebilir buluyorlardı.

Görüşmeler 1946'nın sonbaharında da devam etti. Anlaşmazlıkların çözülememiş olmasına rağmen Baruch oylamaya gitti. Oylama sonucu plan, ikiye (Rusya ve Polonya) karşı on oyla kabul edildi. Oylamadan dört gün önce, Sovyetler gizlice yaptıkları ilk atom reaktörlerini yine gizlice işletmeye almışlardı. Ruslar teknik adamlarına güvenmeyi yeğlemişler ve pazarlıklara zayıf bir durumda başlamak istememişlerdi.

İki yıl süren çalışma ve ikiyüzden fazla toplantıdan sonra Birleşmiş Milletler Atom Enerji Komisyonu 1948 yılında, Güvenlik Kurulu'na bir çıkmaza gi-

rildiğini bildirdi ve çalışmalarına son verdi. Böylece İnsanlığın nükleer bombaların olmadığı bir dünyada yaşama ümidi de bu ilk nükleer silahsızlanma denemesinin başarısız olmasıyla yok oldu.

Komisyon'dan beklenen sonuç alınmamasına rağmen, ortaya atılan birçok temel fikir ve üzerinde hemen hemen mütabakata varılan birçok konu Nükleer silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması'nın (İngilizce adı olan Nuclear Non-Proliferation Treaty'den kısaltılarak **NPT**) yapılmasına kadar geçen yirmi sene içinde pek çok görüşme ve pazarlık konusu oldu. Sonunda, Gromyko'nun 1947'de teklif ettiği, çoğunluk tarafından diğer ülkelerin nükleer silah yapmayacakları garantisini almadan bir ülkenin bu silahı yapmaktan vazgeçeçeceğini düşünmenin gerçekci olamıyacağı gerekçesiyle reddedilen, kontrol sistemine ana konular açısından çok yakın olan, NPT kabul edildi.

Komisyon çalışmalarını ve görüşmelerini sürdürürken İngiltere ve Sovyetler Birliğinde nükleer silah yapımı çalışmaları da hızla ilerliyordu. Rusların 1949 yılında yaptıkları ilk atom bombası denemesi, Amerikan'nın bu sahadaki tekelini yıkarken, uzun yıllar sürecek bir silahlanma yarışını da başlatmıştı.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan, Şubat 1947 tarihli Barış Antlaşmaları, İtalya, Bulgaristan, Finlandiya, Macaristan ile Romanya'nın nükleer silah sahibi olmalarını, bu silahları yapmalarını ve denemelerini yasaklıyordu.

29 ekim 1954'de yapılan Paris Antlaşması'nın III sayılı Protokolü'nün II. Eki gereğince Federal Almanya nükleer, kimyasal ve biolojik silah yapmamayı taahhüt ediyordu. Almanya'nın bu tek taraflı yüklenişi, İngiltere, Fransa, İtalya, Lüksemburg, Hollanda ve Belçikaya verilmiş ve bu devletler Federal Almanya'nın bu yükümlülüğünü kayıt ve kabul ettiklerini bildirmişlerdi (ABD ve Rusya'nın bu devletler arasında bulunmaması ilginçtir). Benzer şekilde, 15 mayıs 1955 tarihli, Avusturya'nın işgaline son veren, Avusturya Devlet Antlaşması ile Avusturya nükleer silahlarla birlikte, kimyasal ve biolojik silah yapmamayı üstleniyordu. Japonya'ya gelince; Japon Anayasası nükleer silah sahibi olmayı yasaklamaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, atomosferde çok sayıda nükleer bomba denemeleri yapılmıştı. Bu denemeler sonucuda yayılan radyoaktif bulutlar tüm dünyada korku yaratmıştı. 1954 yılında Pasifik Okyanusu'nda ABD'nin yaptığı denemelerin sebep olduğu radyoaktif serpintiler Japon denizcilerinin, gemilerinin ve balıkların zehirlenmelerine yol açan bu olay büyük tepki yarattı. Hindistan Başbakanı Nehru, Japon Meclisi ve Bağlantısız Ülkeler'in düzenlediği Bandung Konferansı denemeleri şiddetle kınadılar. Bunu takiben, 1955'de Sovyetler Birliği, Birleşmiş Milletler'e hertürlü nükleer silah denemelerinin yasaklanmasını isteyen bir öneri verdi. Bu öneri reddedildi.

23 Temmuz 1956'da İngiltere Başbakanı Antony Eden Avam Kamarası'nda, denemelerin sınırlandırılması sorununu, genel silahsızlanma ve silahsızlanmanın denetimi konusundan ayrı olarak görüşmeye hazır olduğunu açıkladı. ABD'de, Başkan Yardımcısı Senatör Humphrey, denemelerin yasaklanmasının silahsızlanmadan ayrı olarak ele alınmasını önerdi. Böylece, sorunların toptan çözümü yerine, parça parça çözümüne çalışılması yönünde, halen de aynı şekilde devam eden, adımlar atıldı.

Uluslararsı alanda atılmış önemli adımların ilki, 1 aralık 1959'da imzalanan ve 1961'de yürürlüğe giren Antartika Antlaşması'dır. Bu Antlaşma sınırlı sayıda ülkeyi ilgilendirmekle beraber Antartika'yı uluslararası bir bölge haline getiriyor ve her türlü nükleer patlamayı ve radyoaktif artık atımını yasaklıyordu. Bu Antlaşma Batı ve Doğu Bloğu'nun birlikte katıldıklara ilk silahsızlanma antlaşması olma özelliğini taşır..

5 ağustos 1963 tarihli Moskova Antlaşması ile atmosferde, uzayda ve su altında nükleer denemelerin yapılması yasaklandı. Bu Antlaşma'nın iki ana hedefi vardı;

• atmosferde yapılmış olan çok sayıdaki denemenin yarattığı radyoaktif kirliliği sınırlandırmak ve

• nükleer silah yapmaya çalışacak olan ülkelerin çalışmalarını, daha kolay deneme yolu olan bu deneme şeklini yasaklayarak, zorlaştırmak.

Bu ikinci sebepten dolayı, 1960'dan beri nükleer silah yapma yolunda ilerleyen Fransa ile Çin bu Antlaşmaya karşı çıkarak imzalamadılar.

Afrika'da nükleer silahların bulundurulmasını ve yayılmasını yasaklayan bir bildirge Kıta ülkeleri tarafından 1964 yılında yayınlandı. Buna rağmen Güney Afrika, daha sonraları, uluslararası baskı sonucu UAEA'nın gözetiminde tamamen sökülerek ortadan kaldırılan, nükleer bombalar yaparak Kalahari çölünde denedi.

1950'den itibaren uluslarası ticaretin, özellikle de nükleer malzeme ticaretinin ve nükleer yakıt sanayisinin bölgesel ölçeklerde gelişmesi arttıkça, ülkeler nükleer enerjinin barışçıl amaçlardan askeri amaçlara saptırılmasını önlemeye yönelik İkili, Çok Taraflı ve Bölgesel Alanda Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi şeklinde antlaşmalar yapıldı. Ancak kısa bir zaman sonra, bu antlaşmalara uyumlu hareket edilip edilmediğini kontrol etmek üzere, ilgili tarafların isteği ile, nükleer madde ve malzemelerin uluslararası ticareti ve ulusal nükleer sanayinin denetimini yapacak olan bir uluslararası sistemin gerekli olduğu anlaşıldı.

Uluslararası Atom Enerji Ajansı (UAEA)

8 aralık 1953 yılında, ABD Başkanı Dwight D. Eisenhower Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna, nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanımını yayacak ve aynı zamanda nükleer enerjinin herhangi bir askeri kullanıma yol açmasını önleyecek uluslararası bir sistemin kurulmasını önerdi. Onun bu önerisi Uluslararası Atom Enerji Ajansının kurulmasına yol açtı.

Uluslararası Atom Enerji Ajansı (UAEA), Birleşmiş Milletler'in özerk bir alt kuruluşu olarak, 1957 yılında kuruldu*. UAEA'nın misyonu, Ajans Tüzüğü'nün II. Maddesi'ne göre; "Atom enerjisinin dünya barışına, sağlığa ve refaha katkısını hızlandırmak ve arttırmaktır. Bunun yaparken, Ajans, olabildiğince, kendisi tarafından veya isteği üzerine veya kendi idaresi veya denetimi altında yapılan yardımın askeri amaçla kullanılmamasını sağlayacaktır.'' Tüzüğün III. Maddesi'nin A5 bendi, aşağıdaki amaçlara yönelik bir Nükleer Güvenlik Denetimleri Sistemi kurarak uygulamasını amirdir:

• Madde II'de kayıtlı görevi yerine getirmek,

• Tarafların isteği üzerine ikili veya çok taraflı anlaşmalarda öngörülen güvenlik denetimlerini uygulamak,

• Bir Devletin isteği üzerine, bu Devlet'in nükleer enerji alanındaki herhangi bir çalışmasına güvenlik kontrolu uygulamak.

Nükler Silahların Yayılmasına karşı önlemler

1965 yılında yalnızca ABD, Sovyetler Birliği, İngiltere; Fransa ve Çin'nin nükleer silahları vardı. Bu sayının artmaması için bu beş ülke büyük gayret sarfediyorlardı. Aynı yıl Güvenlik Denetimleri konusunda önemli bir adım atıldı. O zamana kadar yalnızca reaktörler için uygulanan eski denetim sistemi yerine daha kapsamlı bir sistemin getirilmesi yönünde çalışmalar başlatıldı. Bunun sonucunda, 1966 ve 1968 yıllarında daha da genişletilen, bir sistem kuruldu. Bu yeni Güvenlik Denetim sisteminin öğeleri Ajans'ın INFCIRC/66/Rev.2 kod adı ile anılan belgesinde ortaya konduğundan, bu tip denetimler kısaca ''**66 tipi denetimler**'' diye adlandırılır. **Bu tip denetim anlaşmaları altında yapılan denetimler yalnızca bir ülkenin aldığı tesise, malzemelere ve cihazlara uygulanabilmektedir. Ülke içinde önceden var olan veya kendileri tarafından, dış yardım almadan geliştirilen tesisleri vb.. kapsamaz**. Bu tip anlaşmalar çerçevesinde yapılan Güvenlik Denetimleri'ne tâbi başlıca ülkeler **Hindistan, Pakistan ve İsrail'dir. Bu ülkeler daha sonraki yıllarda yürürlüğe girmiş olan çok daha geniş kapsamlı antlaşma ve anlaşmaları da imzalamadılar.**

* Türkiye UAEA'nın kurucu üyesidir.

Bu durumda Hindistan, Pakistan ve İsrail'e, uluslararası hukuk açısından, herhangi bir yaptırım uygulanması söz konusu olmamaktadır. Hatta aksine, burada da Batı'nın çifte standardı uygulanmış, İsrail'in nükleer silah yapabilmesi için, yazılı kaynaklara ve söylentilere göre, Fransa ve Güney Afrika Cumhuriyeti NPT'nin varlığına rağmen,bu ülkeye yardım ettikleri gibi Fransa ilk atom bombasının Fransa'nın Pasifik Okyanusu'ndaki nükleer deneme alanı olan Mururoa Atolü'nde denemesine izin ve maddi destek vermiştir. Buna karşılık Pakistan, yaklaşık otuz yıldır, açıklanmamış ama etkin bir ambargo altında tutulmuştur. Hindistan'a ise hiçbir yaptırım uygulanmamıştır. Bu arada nükleer bomba yaparak Kalahari çölünde denemiş olan Güney Afrika Cumhuriyeti ise uluslararası baskılar sonucu 90'lı yıllarda bomba üretiminden vazgeçmiş ve bu durumu UAEA tarafından denetlenerek "olumlu" rapor verildi..

NPT üç yıl süren müzakerelerden sonra, 1 temmuz 1968'de imzaya açıldı.ve aynı gün ABD, İngiltere, Sovyetler Birliği ile birlikte elli ülke tarafından imzalandı. Antlaşma, 5 mart1970'de, aralarında bu üç Nükleer Devlet'in de bulunduğu, kırk ülke tarafından onaylanarak yürürlüğe girdi.[*]

Bu Antlaşma hükümlerine göre devletler, **Nükleer Silah Sahibi Ülkeler** ve **Nükleer Silah Sahibi Olmayan Ülkeler** olarak iki gruba ayrıldı. "Nükleer Ülke" statüsünde olan ülke sayısı da böylece 5 ülke ile sınırlandırılmış oldu. Bu Antlaşma uyarınca:

1) Nükleer Ülkeler, nükleer silahları ve nükleer patlayıcıları ya da bunların teknolojilerini bunlara sahip olmayan ülkelere vermeyeceğini,

2) Bu silahlara sahip olmayan ülkelerin ise nükleer silah ve diğer nükleer patlayıcıları üretemeyeceğini, ve

3) Bu yükümlülüklere uyumun kontrol ve denetiminin de nükleer silahlara sahip olmayan her devlet ile UAEA arasında imözalanacak olan "Nükleer Güvenlik Denetim Anlaşması" aracılığıyla UAEA tarafından yürütüleceğini hükme bağlamaktadır.

Ayrıca Antlaşma'nın IV. maddesinin 1. fıkrası; "Bu Antlaşma'nın hiç bir hükmü, ayırım gözetmeksizin ve bu Antlaşma'nın I. Ve II. maddelerine uygun

---

[*] Türkiye NPT'yi 28 ocak 1969'da imzalamış ve Antlaşma Büyük Millet Meclisi tarafından 17 nisan 1980'de onaylanmıştır. Türkiye, UAEA ile NPT'nin uygulanması ile ilgili olarak Nükleer Güvenlik Denetim Anlaşması'na Ek Protokolu'nu da 17 temmuz 2000'de onayladı.
Ayrıca Türkiye, Nükleer Denemelerin Kısmî Yasaklanması Antlaşması (Partial Test Ban Treaty, PTBT), Tüm Nükleer Denemelerin Yasaklanması Antlaşması (Complete Test Ban Treaty, CTBT), Nükleer ve Kitle İmha Silahlarının Deniz Yatağına, Okyanus Tabanına ve Altına Yerleştirilmesinin Yasaklanması Antlaşması gibi çeşitli Uluslararası Antlaşmaları da imzalamıştır.
Türkiye'nin, nükleer konularla ilgili olarak yaptığı Uluslararası Antlaşmalar'ın ayrıntılı bir listesi EK- 1'de verilmiştir.

olarak, Antlaşma'ya Taraf olna bütün Devletlerin, barışçı amaçlara yönelik nükleer araştırmalar yapmasını, nükleer enerji üretimini ve kullanılmasının geliştirilmesi ile ilgili vaz geçilmez ve devredilmez haklarını zedeleyecek şekilde yorumlanamaz'' olduğunu da hükme bağlarken, 2. fıkrası; "Bu Antlaşmaya Taraf bütün Devletler, nükleer enerjinin barışçı amaçlarla kullanılmasını sağlayacak donatım ve gereçlerle, bilimsel ve teknolojik bilgilerin mümkün olan en geniş ölçüde verilmesini kolaylaştırmayı üstlenirler ve bu sürece katılma hakkına sahiptirler. Böyle haraket etme durumunda olan Antlaşmaya Taraf Devletler, dünyanın kalkınmakta olan bölgelerinin ihtiyaçlarını gereği gibi gözönünde tutarak, özellikle işbu Antlaşmaya Taraf nükleer silahlara sahip olmayan Devletlerin ülkelerinde, nükleer enerjinin barışçı amaçlarla uygulanmasının daha da geliştirilmesine tek başlarına veya diğer Devletlerle veya Uluslararası örgütlerle birlikte katkıda bulunmak üzere işbirliği de yapacaklardır.'' şeklindedir.

Antlaşma'nın X. maddesine göre; "Taraflardan her biri, Antlaşmanın konusuna giren olağan üstü olayların ülkesinin yüksek çıkarlarını tehlikeye düşürdüğüne karar verirse, ulusak egemenliğini kullanarak Antlaşmadan çekilme hakkına sahiptir. Bu takdirde Antlaşma'nın bütün Tarafları'na ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine çekilme kararı hakkında üç ay önceden ihbarda bulunacaktır. Söz konusu ihbar, Taraf Devletin yüksek çıkarlarını tehlikeye sokmuş saydığı olağanüstü olaylar hakkında bir açıklamayı kapsamalıdır.'' der.

Bu Antlaşma ile beş Nükleer Ülke dışındaki ülkeler, nükleer gücün askeri amaçlı kullanımlarından vazgeçmektedirler. Buna karşılık bu beş ülke nükleer silahları, bunları tamamen ortadan kaldırmak hedefine yönelik olarak, azaltmak üzere görüşmeler yapmayı taahhüt etmektedirler. NPT'deki bu eşitsizlik ve dengesizlik çok eleştirilmiş ve "bu eşitsizliğe karşı, nükleer güç olmaktan gönüllü olarak vazgeçen ülkelerin kazancı ne olacaktır?'' sorusu sorulmuştur. Hatta Hindistan, dünyadaki dengenin, nükleer silaha sahip olmanın bu beş ülkeye verdiği ayrıcalıklı özel statünün ortadan kaldırılmasıyla sağlanabileceğini de öne sürmüştür. Gerçekten de, nükleer olmayan bir ülke Antlaşma'yı onaylamakla, askeri ve dış politikalarını etkileyecek çok önemli bir adım atarken, Nükleer Devletler hiç bir yeni yükümlülük altına girmemişlerdir. Zaten bu devletlerin hiçbirinin, nükleer olmayanlara nükleer silah devretmeye niyetleri hiçbir zaman olmamıştı ve olmayacaktı. Bu devletler açısından NPT, statükonun dondurulmasını sağlayan bir araç olmuştur.

NPT, bir Nükleer Ülke'nin diğer ülkelerin topraklarında, karasularında ve hava sahalarında nükleer silahlar ve nükleer patlayıcılar bulundurmasını yasaklamamaktadır.Bu sebepledir ki, başta ABD ve Rusya olmak üzere, bu ülke-

ler başka ülkelerdeki askeri üslerinde nükleer bombalar bulundurabilmektedirler.

Nükleer maddeler, malzemeler ve teçhizatların temininde zorluklar

NPT'yi imzalayarak nükleer silah sahibi olmayacağını ilan eden, Nükleer Olmayan Devletler, özellikle gelişmekte olanlar, Antlaşmanın IV. Maddesinin sağladığı hakların elde edilmesine karşı birçok engelin çıkartılmasını, UAEA'nın çeşitli platformlarında sık sık dile getirmişlerdir. Örneğin, Ajans'ın Teknik Yardım Bütçesi'nin "Gönüllü Katkılar" yoluyla oluşmasına karşılık Güvenlik Bütçesi'nin "Düzenli Bütçe" olarak yapılmasına itiraz ediyorlar ve bu durumun UEA'nın Statu'sünde belirtilen görevlerini dengeli ve tarafsız bir şekilde yapamıyacağını ileri sürüyorlardı. Bunda haksızda değilerdir. Zira, gelişmiş ülkeler gönüllü katkılarını artırarak veya kısarak istedikleri yöndekontrolu sağlama imkanına sahipler.

NPT Güvenlik Denetimleri

Antlaşmayı imzalayan her devletin UAEA ile bir "Güvenlik Denetim Anlaşması" imzalayarak güvenlik denetimlerinin uygulanmasına rıza göstermesi gerekir. Böyle bir anlaşmanın yapısı ve içeriği, Ajans'ın Guvernörler Meclisince onaylanmış INFCIRC/153 (Corr.) kod adıyla anılan belgesinde ortaya konulan modele uygun olmak zorundadır.

Bu anlaşmayı imzalayan her devlet:

1. kendi yargı alanı içinde sahip olduğu **nükleer tesislerdeki nükleer maddelerin envanterini** (yâni bunların miktarını ve bu miktarlardaki azalma ve artışları) ve bulundukları yerleri eksiksiz olarak UAEA'ya bildirmekle, ve

2. UAEA'nın bu konuda görevlendirdiği "Nükleer Tesisler Müfettişleri'nin" buralara serbestçe girip gerekli izlemeleri ve denetimleri düzenli aralıklarla yapmalarını sağlamakla yükümlü kılınmaktadır.

Anlaşmaya taraf olan bir devlet, nükleer madde envanterinin muhasebesini ve denetinimini, kendi ulusal denetim düzenini kurarak, yapmakla yükümlüdür.**Ajans bu ulusal denetim sisteminin verilerini denetleyerek, bildirimlerin doğru olup olmadığını saptamaya çalışır. Devletlerin sahip oldukları plutonyum, toryum, uranyum gibi nükleer maddelerle ilgili bildirimlerinin UAEA müfettişlerince doğrulanması, söz konusu devletin NPT'nin bağlayıcı hükümlerini çiğnememekte olduğunun yegane kanıtıdır.**

NPT çerçevesinde yapılan denetimlerde Ajans, nükleer tesislerin kendisi ve işletmesi ile doğrudan ilgilenemez. Yalnızca nükleer madde envanteri, ih-

racatı, ithalatı ve transferi gibi envanter değişimleri ile ilgilenir. Sistemin, tesislerle ilgili bu zayıf yönlerini kuvvetlendirmek üzere sürekli uluslararası çalışmalar yapılmaktadır. Denetim kontrollerini güçlendirici önlemleri içeren UAEA Belgeleri, UAEA Guvernörler Meclisi tarafından 1992,1995 ve 1997 yıllarında onaylanarak yürürlüğe girdi. Buna göre INFCIRC/ 153(corr.)tipi bir anlaşma imzalamış olan her bir devletin, INFCIRC/540 (corr.) kodlu belgede ortaya konan "Model Ek Protokol"ünü de imzalamasını da istenmektedir. UAEA Bu Protokol'ü imzalayan ve onaylayan bir ülkede, INFCIRC/153 tipindeki bir anlaşma çerçevesinde hukuken yapmasına olanak olmayan, ek denetimleri yapmaya ve önlemleri almaya hukuken hak kazanmıştır. Bu Protokole göre bir ülkedeki tüm nükleer tesislerin, nükleer maddelerin varlığından bağımsız olarak, UAEA'ya bildirilerek denetime açılması gerekmektedir.Böylece, Ek Protokol'a göre bir ülkede yapılan denetimler, o ülkenin bildirimini yaptığı nükleer maddelerinin barışçı maksatlardan saptırılmadığını göstermekle kalmayıp, **beyan edilmemiş nükleer maddelerin, tesisilerin ve hatta çalışmaların var olmadığına dair göstergelerin varlığını da ortaya koymalıdır**. Yâni, kısacası ülkenin niyetleri hakkında da oldukça kesin yargılara ulaşılabilmelidır! **Bu yaklaşımın "önleyici darbe" (preventive strike) kavramıyla olan yakınlığı dikkat çekicidir**. Protokol'un belirsizlik taşıyan denetim öğeleri içermesi, bir ülkenin politik amaçlara yönelik suçlamalara hedef olmasını kolaylaştırdığı gibi, suçlanan ülkenin, suçlamaların yersiz ve haksız olduğunu ispat etmesi gibi, **teknik olarak hemen hemen imkansız ve de hukukta yeri olmayan**, bir durum yaratmaktadır.

Ajans, denetimler sonucu olası uyumsuzluklar olduğuna kanısına vardığında:

1. ilgili ülkenin üyelik haklarının askıya alınması,

2. Ajans yardımlarının kesilmesi,

3. anlaşmalara uygun olmayan durumların ayrıntılı olarak UAEA'nın Üye Ülkeleri ile BM Güvenlik Kurulu'na ve BM Genel Kurulu'na bildirilmesi yönünde kararlar alabilir. Bu şekilde uyarılan uluslararası topluluk ilgili ülkeyi hizaya getirmek üzere, Irak örneğinde olduğu gibi, ülkenin yıkımına dahi yol açan cezalandırma usullerine başvurabilir.

INFCIRC/153 (Corr.) modeline göre Nükleer Güvenlik Anlaşması'nı onaylamış olan bir ülke tüm nükleer tesislerininin envanterini ÛAEA'ya bildirmek ve denetime açmak zorunda değildir. Bildirim zorunluluğu, herhangi bir tesise, Güvenlik Denetimine tâbi olan nükleer maddenin sokulmasından 180 gün önce doğmaktadır. Teorik olarak, bir ülke, içine denetime tâbi bir nük-

leer madde koymadığı müddetce, bildirimde bulunmadan istediği nükleer tesisleri kurabilir... UAEA Guvernörler Meclisi 1992'de ,üye ülkeleri, daha önce imzaladıkları Güvenlik Anlaşmalarına bir Ek Protokol yaparak, bu gibi tesisleri daha henüz planlama sürecinde iken UAEA'ya bildirmeye davet ettiler.

Önlemlerin sıkılaştırılması yönündeki çalışmalar

1974 yılında Hindistan'nın ilk nükleer denemesini yapmasının yarattığı şokun ardından UAEA'ya üye ülkeler, nükleer yakıt çevriminin, zenginleştirme, yeniden işleme (özellikle plutonyum ve %20'den fazla zenginlikteki uranyumun ayrıştırılması işlemi) tesisleri, plutonyum ve uranyum depoları gibi hassas tesislerinin bir ülke tarfından kurulması yerine bölgesel, çok taraflı ve uluslararası olarak kurulması yönünde çeşitli öneriler getirdiler. Önerilerin maksadı, bir yandan NPT'nin amacı olan nükleer silahların yayılmasını önlemek, öte yandan Ülkelerin nükleer enerjiyi salt barışçı amaçlar için elde etmelerine olanak sağlamaktı.

Bunun üzerine Gelişmekta Olan Ülkeler ile nükleer ticaretin artmasından kazanç sağlayacak Gelişmiş Ülkeler'in istekleri doğrultusunda 70'li ve 80'li yıllarda, özellikle Ajans tarfından pek çok girişimde bulunuldu. Bu girişimlerin başlıcaları şunlardır:

• Bölgesel Yakıt Çevrimi Merkezleri adlı UAEA çalışması (1975-1977),

• Uluslararası Nükleer Yakıt Çevrimi Değerlendirme Programı (INFCE, 1977-1980) konferansı,

• Uluslararsı Plutonyum Depolama Uzman Grubu'nun (IPS, 1978-1982) oluşturulması ve

• UAEA Arz Güvencesi Komitesi (CAS, 1980-1987)

Bütün bu kapsamlı konferanslardan, çalışmalardan tarafları tatmin eden bir sonuç alınamadı. Kısacası, "Nükleer Devletler" başta olmak üzere Gelişmiş Ülkeler, nükleer maddeler, malzemeler ve techizatların güvenilir ve ekonomik arzı konusunda Gelişmekte Olan Ülkeler'in, NPT'nin IV. Maddesine dayanarak istedikleri güvenceleri vermediler. Hatta aksine "hassas" olarak nitelendirdikleri maddeler, malzemeler, techizat ve bilgiler üzerine "İhracat Kısıtlamaları" getirdiler. Bu kısıtlamaları ve gelişimini kısaca gözden geçirelim;

I) Zangger Komitesi ve "Tetikleyici Liste"

NPT'nin yürürlüğe girmesinden kısa bir zaman sonra, Antlaşma'nın III. Maddesi'nin 2. paragrafı'nın tüm NPT tarafları tarafından aynı şekilde yorumlanmasını sağlamak üzere,

15 ülke 1971-1974 arasında isviçreli professör Claude Zangger'in başkanlığında Viyana'da toplantılar yaptılar. Komite, NPT'nin ıII. Maddesi'nin 2 (b) Paragrafı'nda geçen "bölünebilir özel maddenin üretimine, işlenmesine veya kullanımına yönelik olarak, özellikle tasarlanmış veya imal edilmiş techizat ve malzeme" cümlesiyle neyin kastedildiği üzerinde odaklanmıştı. 1972 'de, hazırlanmış olan iki ayrı memorandumda ortaya konulan konuların nasıl anlaşılması gerektiği konusunda konsensusa varıldı.Bu iki memorandum Zangger Komitesi'nin yönergelerinin temelini oluşturmaktadır. Bu iki memorandum "Tetikleyici Liste" adıyla anılırlar. Zira, bu listedeki maddelerden vaya techizatdan herhangi birinin ihraç edilmesi, alıcı ülkeye Ajans'ın nükleer Güvenlik Denetimi'nin uygulanmasını başlatır (tetikler).

Komite üyelerinin bugünkü sayısı, tüm Nükleer Silah Sahibi Ülkeler dahil olmak üzere, 36'dır. Komite'nin çalışmalarının sonuçları, UAEA'nın INFCIRC/209 numaralı belgesinde toplanmıştır. Zaman zaman bu belgeye eklemeler yapılır.

II) Nükleer Tedarikçiler Grubu (Londra Klübü)

ABD, 1974 yılında Hindistan'ın atom bombasını patlatmasından sonra, bir Nükleer Tedarikçiler Grubu'nun (NTG) kurulmasını önerdi. Önerinin ana maksadı, ülkeler arasındaki nükleer işbirliğinin nükleer silahların yayılmasına yol açmayacakbir şekilde yapılmasını sağlamak üzere, nükleer tedarikçilerin kapsamlı olan yönergeleri eşit bir şekilde uygulamalarını sağlamak ve NPT üyesi olmayan önemli nükleer ülke Fransa'yı sistemin içine katmakdı. Başlangıçta 7 olan NTG üyelerinin sayısı, Yönergeler ile Kontrol Listesi'nin yayınlandığı, 1978 yılı başında 15'e çıkmıştı.

Bu 15 ülke Yönergeleri ve Kontrol Listesi'ni kabul ettiklerine dair ikili sözleşmeler yaptıkları gibi bu durumu UAEA Genel Direktörü'ne bildirdiler.

NTG üyeleri düzenli olarak ikili görüşmeler yapmalarına rağmen 80'li yıllarda grup olarak toplanmadılar. İlk toplantılarını mart1991'de La Hague'da yaptılar. Bu tarihden beri yıllık toplantılar yapmaktadırlar. Bu toplantılar, NTG kontrollarının güçlendirilmesini ve Çin, Brezilya ve Ukrayna'nın katılımlarıyla üye sayısının 34'e yükseltilmesini sağladı. 1995'de yapılan Helsinki toplantısında alınan kararlar sonucu NTG yönergelerinde çeşitli değişiklikler yapıldı. Bunlardan en önemlisi, Tetikleyici- Liste'de sıralanan maddelerle ilgili teknolojilerin de kontrol altına alma kararıdır.

NTG, yıllık toplantısına ek olarak, "Çift-kullanımlı" malzemeler ve teknolojilerle ilgili yapılan düzenlemeleri gözden geçirmek üzere, iki danışma toplantısıda düzenlemektedir.

Çift-kullanım Kontrol Listesi, nükleer silahlar ve yakıt çevrimi işlemlerinde olduğu kadar ve nükleer dışı amaçlarla da kullanılan malzeme, techizat ve teknolojileri listeler halinde sıralayan bir belgedir..

Kısacası, Türkiye dahil, 45 üyesi bulunan NTG, UAEA'nın dışında, nükleer malzeme, techizat ihracatı ile teknoloji transferini kontrol maksadı ile kurulmuştur. NTG yönergeleri, nükleer işbirliğinin, güvenilebilir bir nükleer silahların yayılmasının önlenmesine yönelik düzenlemeler içinde yapılması için gereken şartları içerir. Örneğin;

Tetikleyici-Liste'sindeki maddelerin ihraç edilebilmesi için:

1. Alıcı ülkenin, yalnız ithal ettiği değil, o ülkedeki tüm nükleer maddeler üzerinde Ajans'ın Kapsamlı Güvenlik Denetilerini kabul etmiş olması,

2. Transfer edilen maddeler ve tesisler üzerinde, yetki dışı kullanımları önlemeye yönelik, Fiziksel Koruma tesis olması ve

3. "Hassas maddelerin", teknolojilerin ve bomba yapım malzemelerinin eldesinde kullanılan teknolojilerin (uranyum zenginleştirme, plutonyum elde teme vb..) ihracatında çok kısıtlayıcı davranılması gerekli şartlardır.

III. UAEA'nın Çok Taraflı Yaklaşım önerileri

UAEA Genel Direktörü El Baredei, 2003 yılında "Çoktaraflı Nükleer Yaklaşımlar" (NAM, Multıilateral Nuclear Approches) kavramını yeniden canlandırmak fikrini ortaya attı ve haziran 2004'de de nükleer yakıt çevrimi ile ilgili, uygulanabilirliği olabilecek "Çok Taraflı yaklaşımlar" konusunu incelemek üzere bir Uluslararası Uzmanlar Grubu'u oluşturdu. Grup ilk raporunu şubat 2005'de genel Direktöre verdi. Bu raporda, yakıt çevriminin en yüksek hassasiyetteki bölümleriyle ilgili olarak uygulanabilir şeçenekler ortaya konmaktadır. Ancak bu seçeneklerin uluslararası toplantılarda görüşülerek kabul görmesi ve antlaşmalar haline getirilmesi veya varolan anlaşmalara eklenmesi daha çok zaman alacaktır.

Nükleer programlarının yarattığı uluslararası meselelere örnekler

İran'nın, Irak'ın, ve Kuzey Kore'nin nükleer güç olmaya yönelik çalışmalarının yarattığı uluslararası meselelere, medyalarda güncel olarak sıkca değinildiği için, girmeyerek diğer birkaç ülkenin yarattığı, kamuoyunda bilinmeyen bazı meseleleri gözden geçirelim;

Güney Afrika

Aralık 1982'de BM Genel Kurulu, Güney Afrika'ya, nükleer silah yapma yeteneklerini geliştirme çalışmalarını durdurma ve bunları Ajans'ın Nükleer

Güvenlik denetimlerine açması için çağrıda bulundu. Aynı zamanda da Ajans'dan bu ülkeye yapılan yardımların durdurulmasını ve Ajans bünyesinde bulunan tüm çalışma gruplarından çıkartılmasını istedi Bu istekler Ajans'ın yıllık Genel Kurul Toplantılarında tekrarlandı. Benzer çağrılar, Güney Afrika'ya yardım etiklerinden şüphelenilen ülkeler de yapıldı. Uzun süren baskılar sonucu, güney Afrika 1991 yılında NPT'ye taraf olmayı ve Ajans denetimlerini kabul etti. 1993'de Güney Afrika Başkanı F.W. de Klerk, ülkenin 1979'dan beri 6 nükleer bomba yaptığını fakat bunları 1989'da tamamen söktüğünü açıkladı. Bu durum Ajans'ın yaptığı sıkı denetimler sonucutesbit ve tescil edildi.

Brezilya - Almanya, Pakistan - Fransa ve Güney Kore - Fransa anlaşmaları

1970'in ortalarında, bellibaşlı Nnükleer Tedarikçiler Londra'da toplanarak nükleer ihracatla ilgili koydukları kuralları pekiştirir ve standar hale getirirken, UAEA'da ilk defa, nükleer teknoloji transferlerini içeren; Nükleer Güvenlik Anlaşmaları imzalıyordu.

Anlaşmalar, Fransa'nın Güney Kore ve Pakistan'a satığı yeniden işleme tesisleri (reprocessing plant) ile Almanya'nın Brezilya'ya satacağı nükleer elektrik santraları, uranyum zenginleştirme ile yeniden işleme tesislerini ve teknolojilerinin transferini kapsamaktaydı. Bu anlaşmalar, alıcı ülkenin transfer edilen teknolojileri nükleer silah yapmasına yol açmayacak şekilde kullanmasını sağlamaya yönelik, bir çok yeni özellikler taşımaktaydı. Ancak, ne Brezilya ne de Pakistan NPT'ye taraf ülkelerdi ve

Ayrıca olmalarıda beklenmiyordu. Her ikisi de nükleer silah sahibi olmama sözü vermemişti. Güney Kore NPT'ye taraf olmasına rağmen, bulunduğu coğrafya nükleer silah sahibi olmak yönünde politik isteklerin var olduğu bir yerdi.

Bu satışlar, Carter Hükümeti'nin en derin kaygılarını arttırıcı yöndeydi. Bu yüzden Başkan Carter, Yardımcısı Walter Mondale'i Şansölye Helmut Schimidt'i, Almanya-Brezilya anlaşmasını iptal etmeye ikna için Bonn'a gönderdi. Aynı zamanda Dışişleri Bakan Yardımcısı Warren Christopher'i Brezilya Hükümetini ikna için Rio'ya gönderirken Henri Kissinger'i de Seoul ve Paris'e yolladı.

Mondale ve Christopher istenilen sonuçları alamadılar. Almanya için Brezilya ile yapılan anlaşma yüzyılın nükleer satışını gerçekleştirecek bir adımdı. Zira bu anlaşmaya göre,Almanya 8 büyük nükleer santral yapımı yanısıra yeniden işleme tesisi ile alman bilim adamlarının buluşu olan, çok yüksek hızla

püskürtme (Jet Nozzle) tekniğinine dayanan, bir zenginleştirme tesisi yapacak ve bunların teknoloji transferini de gerçekleştirecekti. Almanya be Brezilya için bu proje, geri dönüşü olmayan bir prestij meselesi haline gelmişti.

Kissinger ise görevinde başarılı olmuş, güçlü Amerikan baskısı karşısında Güney Kore Fransa ile olan anlaşmasını feshederken, Fransa olumlu bir tavır alarak, bu duruma itiraz etmemişti. Öteyandan, Fransa Başkan Giscard D'Estaing, Pakistan'la yaptığı anlaşmayı iptal etmeye razı olmakla beraber bunu, yeniden işleme tesisinin planlarının Pakistan'a verilmesinden sonra yürürlüğe koydu. Bu durum Fransız Hükümeti'ne pahalıya maloldu. Zira, kontratları iptal edilen fransız şirketlerine çok yüklü tazminatlar ödemek zorunda kaldılar.

Benzer şekilde, Almanya – Brezilya işbirliğide, iki Hükümet için olduğu kadar ilgili şirketler içinde hayal kırıklığı ile bitti. Yeni zenginleştirme tekniği ekonomik olmadı ve sonuçta Brezilya zenginleştirme işinden vazgeçti. Yeniden işleme teknolojisinin transferi gerçekleştirildiysede kullanıma sokulamadı.

Almanya'nın ve Brezilya'nın nükleer santral yapımcıları olan Siemens ile NUCLEBRAS,

Anlaşma hükümlerince ilk santralın yapımına 1976'da başladılar. Ancak, 7 ile 10 milyar dolar arasında olduğu tahmin edilen büyük bir harcamaya mal olan proje 23 yıl sonra, 1999'da tamamlanabildi! Anlaşmaya göre, Brezilya'nın Almanya'ya yapması gereken uranyum ihracatı da hiçbir zaman gerçekleşmedi. Bu durum, Ajans içersinde, "Olmayan uranyum ile çalışmayan bir nükleer teknolojiye dayanan bir anlaşmaydı!" şeklinde bir nükteye yolaçmıştı.

Hindistan ve Pakistan'daki nükleer santrallardaki Nükleer Güvenlik Denetimleri'nin sıkılaştırılması.

Eylül 1981'de Genel Direktör, Ajans tarihinde ilk defa, Guvernörler Meclisi'ne Ajans denetimleri altında bulunan Hindistan'daki bir CANDU tipi reaktör ile Pakistan'nın KANUPP santralında kullanılan yakıtların başka amaçlara yönlendirilmediğini denetlemek imkanı kalmadığını bildirdi.

KANUPP reaktörünün işletilmesi için ilk birkaç yıl, Kanada'dan ihraç edilmeden önce Ajans denetimine tabi tutulan yakıtlar kullanılıyordu. Böylece, Ajans reaktöre yüklenecek ve tüketilecek olan yakıt miktarını kesin olarak biliyordu. Ancak bir süre sonra Pakistanlılar kendi yakıtlarını imal etmeye başladılar. Bu durumda, ek denetim önlemleri alınmadıkça, reaktöre ne kadar yakıt yüklendiğini ve ne kadar ışınlandığını yeterli bir yaklaşıklıkla belirlemek olanağı yoktu.

Pakistan, Ajans'ın istediği ek önlemlerin KANUPP santralı Denetim Anlaşması'nda yer almadığını ileri sürerek , yeni onlemler getirilmesine itiraz etti. Bunun üzerine Genel Direktör Genel Kurul'da konu ile ilgili yaptığı konuşmasında "Anlaşma'dan bir sapma olduğunu söyleyemem fakat." diyerek ortaya koyduğu durumun Kurul'da yarattığı endişeler sonucu Pakistan'a ve benzer durumun söz konusu olduğu Hindistan'a baskılar başladı. Sonuçta, her iki hükümet haziran 1982'de Ajans'ın istediği ek denetim önlemlerini kabul ederek anlaşmalar yaptılar.

EK-1 : Türkiye'nin Nükleer Konularda Yaptığı Uluslararası Andlaşmalar

ANLAŞMANIN ADI (TÜRKÇE)	ANLAŞMANIN ADI (İNGİLİZCE)	İMZA TARİHİ	ONAY TARİHİ
Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesine İlişkin Antlaşma (NPT)	Treaty on the Non-proliferation of Nuclear Weapons (NPT)	28.01.1969	24.09.1979
Türkiye ile UAEA Arasında NPT Antlaşmasına İlişkin Olarak Güvenlik Denetimi Uygulanmasına Dair Anlaşma	Agreement Between the Government of the Republic of Turkey and the IAEA for the Application of Safeguards in Connection with NPT	30.06.1981	20.08.1981
Türkiye ile UAEA Arasında NPT Antlaşmasına İlişkin Olarak Güvenlik Denetimi Uygulanmasına Dair Anlaşmaya Ek Protokol	Protocol Additional to the Agreement Between the Government of the Republic of Turkey and the IAEA for the Application of Safeguards in Connection with NPT	06.07.2000	07.06.2001
Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Hakkında Sözleşme	Convention on The Physical Protection of Nuclear Material	23.08.1983	24.06.1986
Nükleer Kaza veya Radyolojik Acil Hallerde Yardımlaşma Sözleşmesi	Convention on Assistance in the Case of a Nuclear Accident or Radiological Emergency	28.09.1986	08.06.1990
Nükleer Kaza Halinde Erken Bildirim Sözleşmesi	Convention on Early Notification of a Nuclear Accident	28.09.1986	08.06.1990
Nükleer Güvenlik Sözleşmesi	Convention on Nuclear Safety	24.09.1994	15.12.1994
Nükleer Denemelerin Yasaklanması Antlaşması	Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty	03.11.1999	30.11.1999
Nükleer Enerji Alanında Üçüncü Şahıslara Karşı Hukuki Sorumluluğa ilişkin Paris Sözleşmesi	Paris Convention on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy	29.07.1960	08.05.1961
Nükleer Enerji Alanında Üçüncü Şahıslara Karşı Hukuki Sorumluluğa İlişkin Paris Sözleşmesini Yenileyen 1964 Ek Protokolü	Protocol to Amend the Convention on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy of 29 July 1960	28.01.1964	01.06.1967
Nükleer Enerji Alanında Üçüncü Şahıslara Karşı Hukuki Sorumluluğa ilişkin Paris Sözleşmesini Yenileyen 1982 Ek Protokolü	Protocol to Amend the Convention on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy of 29 July 1960, as Amended by the Additional Protocol of 28 January 1964	16.11.1982	24.10.1984
Nükleer Enerji Alanında Üçüncü Şahıslara Karşı Hukuki Sorumluluğa ilişkin Paris Sözleşmesini Yenileyen 2004 Protokolü	Protocol to Amend the Convention on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy of 29 July 1960, as Amended by the Additional Protocol of 28 January 1964 and by the Protocol of 16 November 1982	12.02.2004	Onay bekliyor
Paris ve Viyana Sözleşmelerinin Uygulanmasına Dair Ortak Protokol	Joint Protocol Relating to the Application of the Vienna Convention and the Paris Convention	21.09.1988	Onay bekliyor

Kaynak: TAEK